

ШКОЛА

Може се одмах помислити: ШКОЛА ЖИВОТА, ШКОЛА БОРБЕ У РЕВОЛУЦИЈИ и слично. Ако је реч о пуноћи доживљавања у свему томе, то је тачно. Али, казујем само део једне велике слике, између крупних борби, покрета, судара. Реч је о једној обичној сеоској школи, која ми је у почетку устанка остала у посебном сећању...

Тих дрвих јулских дана 1941. године у Стјенику, у котлини код манастирског конака, у срцу плакине Јелице, као да је почео нови живот. Устаници оу се окупљали, прве чете биле су ту, сви смо некако радосно узбуђени великим чином устанка који започиње. Учитељ Александар Радуловић Циле, који је ^службовао и по Македонији а не само у чачанском крају, посебно се зближио са мном због нашег заједничког рада на издавању партизанског билтена „Партизан“. Била је то обична свеска, налик на школску, али са вестима о стању у нашој земљи и на И)сточном фронту. Учитељ, сада партизан као и ми, поверио ми је да нацртам на корици свеске Европу и у оквиру ње СССР. Учинио сам то, али сам некако умањио линију напредовања немачких трупа. Смејао се учитељ том мом до!принос!у победи над фашизмом, а смејали су се и остали друшви. Но, тако је остало, као и ведро расположење уопште, које је прожимало наш свакодневни тадашњи живот. Рано буђење, умивање на Бањичком потоку, доручак, строј уз певање Интернационале, а затим ко на стражу изнад котлине, ко на друшм пословима: патроле, скупљање оружја, залазак у села ради мобилизације народа, заједнички политички часови под отвореним небом.

Једног дана Циле ми је рекао да жели да иде у село Лазац и питао ме да ли бих га прапгио. Имао је исподобну обућу на ногама као и ја, па ме је уверавао да ћемо у Ласцу, преко неких његових пријатеља, доћи до нових опанака.

Видео т'м како је учитељ разговарао са руководећим друговим!а из чете, свакако тражећи одобрење за путовање. Милутин Огојић се намрштио, погледао нас, а онда кроз см(ешак рекао: „Немој да вас двојица погинете због опанака. Тамо има жандарма, а пушке не можете носити. Опанке, уосталом, можете наћи и у неком оближњем селу“. Али, Циле је хтео у Лазац. Бошко Пет-

ронмјекић ми је дао свој пиштољ „штајер". Сакрио сам га испод црног сељачког гуња. На оеби сам имао чакшире и дотрајале плитке цинеле. Испод гуња — црвену кошуљу. Учмтељ — слично. Пошли смо, уз опомену друшва да се што пре видимо, јер предстоји покрет. Нико није убеђен да су опанци оправдан разлог за наш пут. Ипак су се нашалили: „уредник" првог партизанског лиота, писаног руком у Стјенику, и њетв „помоћник" иду да траже за себе опанке!

Село Лазац... Нисам познавао тај крај. Циле јесте. Био је веома раоположен — једва је чекао да стигнемо. Живахан, успут се непрекидно шалио са мном.

Сећам ое сокака којим смо (корачали. Никога на њему.

Одједном, е леве стране, еео^ска крчма. Пред њом, за отоловима, неколико људи. Кафеџија, крупан неки чооек газдинског изгледа и нимало раоположен, стоји. Сви гледају како се приближавамо. Учитељ шапуће: „Идемо са!мо право! Тај није уз нас". Мислио је на кафеџију. Испод гуња осећао оам пиштољ. У току путовања Циле није говорио о опанцима. Где ^су ти њего!ви пријатељи?

Утом смо наишли поред крчме. Само што смо прошли, кафеџија је викнуо: „Стан-те, вас двојица! Ко сте ви? Чујете ли?" Међутим, ми смо убрзавали корак. Мислили омо да у селу још има жандарма.

Замакши омо иза друма, па ое сјурили кроз воћњак. Не знам колико смо тако ишли, а онда кѐ на брегу, изнад нас, на чистини, појавила — школа, Приземна сеоока школа, покривена црепом.

Учитељ је грабио уз брег. Једва сам га сустизао...

Али, пре тога, још и ово :

Док омо ое приближавали оној кафани, међу онима који су седели пред њом приметили омо и млађег човека оа плавом и талааастом кооом. Учитељ и ја омо, готово иото!времено, прошапутали: „Анђело Пајер, агент". Још у Стјенику ое, наине, чуло дд пета колона шаље у оела овоје агенте да спрече ширење устанка. Међутим, то није био Пајер, како омо касније оазнали, већ један од наших тереноких сеоских сарадника Белопавловић, који данас живи у Чачку и оећа се, још увек, нашег наиласка поред кафане када је само нагађао ко омо. Слутио је да смо партизани и забринуо ое због кафеџијиног позива да станемо...

Школа...

Задихани, отајали омо пред њом. Учитељ Циле РадулО!вић био је оав озарен. Прилазио јој је лаганим кораком, видео је да је затворена, а онда, милујући рукама њене зидове, пошао је око зграде. Прозори затворени, сем једног са разбијеним стаклима. Попео

се на прсте, остао лактошма закачен за ивицу прозора и загледао се у учioniцу. Придружио сам му се. Никада нећу моћи да опишем узбуђење, његово лице пуно туге и — радости. Унутра је било све пусто. Празне ђачке клупе. Празна табла. Стара пећ у углу, около пепео. Нема ни учитеља у учioniци. Али, оно најважније било је ту: онај само у школи приоутни и узбуђујући мирис креде и сунђера и нешто што човека враћа у ђачко доба.

У потпуној тишини душ смо ~~ОШЛИ~~ а онда оам ја сео на траву док је Циле корачао око школе и ћутао. Тек тада ми је постало ове јаоно. Никакви опанци и никакав опанчар у Лаоцу нису постојали. Ништа није било тако важно као устанак и — неодрљива жеља учитеља да још једном поети и види једну од школа у кајој је учио децу.

Био сам толико узбуђен да оам готово гутао сузе и гледао у страну. Иото као и учитељ...

У повратку, ни једну реч нисмо проговорили, ни о школи, ни о опанцима. Само мџи је неколико пута рекао: „Душко мој, хвала тиГ

Ја учитеља Алекоандра Цила Радуловића нисам пре рата познавао. Али, одједном ми се учинило као да сам увек био с њим.

Ускоро, 3. августа 1941. године погинуо је учитељ и комуниста Александар Циле Радуловић, борац Чачанског НОП одреда „Др Драгиша Мишовић“, заједно са другом Гутом Алмозлином у борби против Немаца. Тачније: рањен је, заробљен и на зверски начин убијен.

Када сам за ово оазнао, одмах ми је иокрсла пред очи лачка школа на брегу.

Душан АЗАЊАЦ